

УДК 330.101:658.4

Ясинська Д. В.

yasinskaya.dv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8127-6065

аспірантка,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Добровольська О. В.

elena.d0777@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4159-8446

д.е.н., доц., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Анотація. У роботі аналізуються норми чинного законодавства, а також міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють виникнення, зміну та припинення суспільних відносин у сфері забезпечення управління фінансово-економічною безпекою. Оскільки в Україні одним із пріоритетних напрямків вбачається забезпечення нормального функціонування управління фінансово-економічною безпекою – важливим є не лише дотримання господарюючим суб'єктам норм чинного законодавства, а і, перш за все, гідне нормативно-правове регулювання питань що стосуються ефективного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою. Так, з метою нівелювання ризиків загроз управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання – необхідно вжити заходів щодо затвердження відповідальності за недотримання нормального рівня фінансово-економічної безпеки на виробництві. В статті наведено порівняльну характеристику міжнародних нормативно-правових актів, що застосовують в своїх текстах поняття забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, прямо або опосередковано, а також проведено аналіз чинного законодавства, що реалізують політику у сфері фінансово-економічної безпеки. Зосереджено увагу на регулюванні чинного законодавства щодо питань фінансово-економічної безпеки, а також на динамічному розвитку суспільних відносин у даній сфері, наголошено на досягненнях серед яких прийняття проекту закону, який регламентуватиме перш за все, суспільні відносини у сфері забезпечення управління фінансово-економічною безпекою; у якому буде закріплено засади щодо її забезпечення, а також який буде регламентувати роботу центрального органу виконавчої влади, що здійснюватиме контроль за дотриманням фінансово-економічної безпеки та недопущенням кризового стану у господарській діяльності підприємства. Також запропоновано систематично здійснювати розрахунок фінансово-економічної безпеки згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Ключові слова: фінанси, економіка, безпека, криза законодавче забезпечення.

Yasynska Daria

yasinskaya.dv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8127-6065

Postgraduate Student, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

Dobrovolska Olena

elena.d0777@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4159-8446

Doctor of Economics, Associate Professor,

Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,

Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE PROVISION OF MARKET RELATIONS IN THE SYSTEM OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT

Abstract. The paper analyses the current statutory provisions, as well as the international statutory instruments regulating the formation, change and discontinuation of social relations in the field of the financial and economic security management. The important thing is not only the compliance with the current statutory provisions by the economic entities but the first and foremost is the worthy legal and regulatory framework for the issues related to the efficient provision of the financial and economic security management. So, it is necessary to take measures related to establishment of the responsibility for non-keeping the financial and economic security at the manufacturing site at the proper level for the

purpose of mitigation of the risks of threats of the economic entity financial and economic security management. Winning, change and assignment of social benefits in the sphere of financial and economic security of subordinates to the state are governed by singular normative and legal acts. The paper gives the comparative analysis of the international statutory instruments applying directly or indirectly the concept of provision of the entity financial and economic security in their texts, as the analysis of the applicable law implementing the police in the field of the financial and economic security. The attention was focused on the regulation of the applicable law as to the issues of the financial and economic security, as well as on the dynamic development of the social relations in the field; the emphasis was placed upon the achievements including the adoption of the law draft regulating first of all the social relations in the field of provision of the financial and economic security management, and this law will regulate the activity of the central executive body which will carry out the control over compliance with the financial and economic security and prevention of crisis state in the economic activity of the enterprise. Moreover, it was proposed to predict the financial and economic security regularly according to the approved Evaluation guidelines as to the prediction of the level of economic security of Ukraine approved by the Ministry for Economic Development and Trade of Ukraine.

Key words: finance, economy, security, crisis, legislative support.

JEL classification: F65, F52

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-28-17>

Постановка проблеми. В сучасних реаліях кризової економіки України, яка виникла на підставі міжнародної економічної кризи, зумовленої пандемією 2020 року, актуальним залишається питання дотримання норм чинного та міжнародного законодавства стосовно управління економічною безпекою. Незважаючи на більшість наукових напрацювань стосовно дослідження законів та підзаконних нормативно-правових актів питання щодо нормативного правового регулювання процесу управління фінансово-економічної безпеки залишається відкритим. Отже, з метою дотримання гідного рівня фінансово-економічної безпеки на підприємстві, має сенс проаналізувати чинне законодавство та запропонувати зміни та доповнення до діючих нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері фінансово-економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На науковому рівні проблема законодавчого забезпечення ринкових відносин в системі управління фінансово-економічною безпекою в період кризи залишається відкритою.

В свою чергу, здійснення наукового аналізу стосовно даного питання спостерігається у працях вітчизняних та зарубіжних учених і торкаються питань, суміжних із зазначеною проблематикою. Серед вітчизняних вчених, які пояснювали сутність та методику розрахунку економічної безпеки, в тому числі, в період кризи, можна виокремити таких як: О.С. Власюк [2], Н.І. Демчук, Л.І. Катан [3], О.М. Кубецька, Я.С. Палешко, Д.Б. Санакоєв, О.В. Неклеса [4], Т.А. Маляренко [5], Л.С. Шевченко [6].

Втім, досліджуючи питання нормативно-правового регулювання питання забезпечення фінансово-економічної безпеки на макрорівні – залишається відкритим питання щодо нормативно-правового регулювання забезпечення фінансово-економічної безпеки на мікроекономічному рівні, а саме на підприємстві, що здійснює у відповідності до чинного законодавства господарську діяльність.

В свою чергу, здійснивши порівняльну характеристику законодавчого забезпечення та висвітливши проблемні питання, регулювання яких відсутнє на державному рівні, можна запропонувати шляхи покращення забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві та нівелювати ризик виникнення кризових умов.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає в аналізі національного та міжнародного нормативного правового регулювання питання щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Виникнення, зміна та припинення соціальних відносин у сфері фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання регулюється певними нормативно-правовими актами, до джерел права якого віднесемо, згідно до встановленої загальноприйнятої ієрархії: Конституцію України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані державою Україна), а також різноманітні міждержавні угоди, кодифіковані акти, закони, та підзаконні нормативно-правові акти, до яких віднесемо різноманітні укази президента України, постанови Кабінету Міністрів України.

Відповідно до положень статті 17 Конституції України, згідно з якими функції забезпечення економічної безпеки України безпосередньо визначаються як одна з найважливіших функцій держави, ст. 13 Конституції України, відповідно до якої гарантується рівність усіх суб'єктів права власності перед Законом і забезпечується захист прав суб'єктів права власності і господарювання.

Згідно до положень статті 42 Конституції України забезпечується захист конкуренції у підприємницькій діяльності, обмежується монопольна діяльність [1].

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 передбачені законодавством соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання (чи усунення) реальним загрозам економічної безпеки України, що згідно із частиною першою статті 17 Конституції України є найважливішою функцією держави.

В свою чергу, економічна безпека – це стан виробничо-комерційної діяльності, при якому забезпечується дотримання економічних інтересів підприємства на підставі його стійкості та властивостей системи, що саморозвивається, і попередження впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [3].

Отже, визначившись із нормами прямої дії забезпечення економічної безпеки, передбаченими Конституцією України, відповідно до загальноприйнятої класифікації джерел права, проаналізуємо міжнародні нормативно-правові акти, в яких прямо, або опосередковано закріплено питання процесу забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Таким чином, звертаємо увагу на активну позицію країн-учасниць конвенцій щодо питань, які складають забезпечення фінансово-економічної безпеки світового масштабу. Отже, питання загроз фінансово-економічної безпеки почали цікавити світове співтовариство ще з минулого століття і з метою недопущення кризового стану національних економік країн укладено та підписано ряд

Таблиця 1

Забезпечення фінансово-економічної безпеки у міжнародних нормативно-правових актах

Міжнародна угода	Преамбула
Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією	Держави що підписали цю Конвенцію, переконані у необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів, наголошуючи, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства, вважаючи, що ефективна боротьба із корупцією вимагає розширення, активізації та поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах, вітаючи останні події, які ще більше поглиблюють на міжнародному рівні розуміння та співробітництво у справі боротьби із корупцією.
Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції	Держави – учасниці будучи стурбованими серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права, будучи переконаними також у тому, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею, будучи переконаними в тому, що незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права, підтверджуючи основоположні принципи законності в кримінальному провадженні та цивільному або адміністративному провадженні для встановлення майнових прав, беручи до уваги, що запобігати корупції та викоринювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство.
Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією	Держави-члени усвідомлюючи важливість зміцнення міжнародного співробітництва у галузі боротьби із корупцією, наголошуючи, що корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості і що вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою, визнаючи, що корупція має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ, переконані, що цивільне право обов'язково має сприяти боротьбі із корупцією шляхом надання особам, яким заподіяно шкоду, можливості отримати справедливу компенсацію.
Європейська конвенція про деякі міжнародні аспекти банкрутства	Держави-члени усвідомлюючи, що банкрутства і подібні процеси все більш часто зачіпають інтереси осіб, які здійснюють свою діяльність поза національної території, вважаючи, що необхідно гарантувати мінімум правового співробітництва шляхом регулювання деяких міжнародних аспектів банкрутства, таких як повноваження конкурсного керуючого діяти за межами національної території та можливість кредиторів заявити свої вимоги у справах про банкрутство.
Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»	Цей Порядок денний є планом дій для людей, планети та процвітання. Його мета полягає також у зміцненні всезагального миру в умовах більшої свободи. Ми визнаємо, що викоринення бідності в усіх її формах та вимірах, включно з крайньою бідністю, є найважливішим глобальним завданням та однією із невід'ємних потреб сталого розвитку. Цей план реалізуватимуть усі країни та всі зацікавлені сторони, що діятимуть на засадах співробітництва і партнерства. Ми сповнені рішучості звільнити людство від тиранії бідності та нужденності, зцілити та убезпечити нашу планету. Ми прагнемо здійснити сміливі та перетворювальні кроки, які настійно потрібні для того, щоб вивести світ на траєкторію сталого і неухильного розвитку. Вирушаючи у цю спільну подорож, ми урочисто обіцяємо, що ніхто не буде залишений осторонь. Сімнадцять Цілей сталого розвитку і 169 завдань, що їх ми проголошуємо сьогодні, демонструють масштабність і амбітність цього нового всезагального Порядку денного. Вони орієнтовані на розвиток здобутків, досягнутих у рамках Цілей розвитку тисячоліття, і на завершення реалізації завдань, які не вдалося виконати. Вони спрямовані на реалізацію прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат. Вони мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. Ці Цілі та завдання у наступні 15 років стимулюватимуть діяльність у сферах, що є критично значущими для людства і планети.

Джерело: складено на основі [4]

міжнародних угод, які, в тому числі ратифіковані Україною і передбачають дотримання необхідних засад з метою мінімізації ризиків фінансово-економічної безпеки.

Суспільні відносини в сфері економічної безпеки також регулюють вищезазначені кодифіковані нормативно-правові акти, серед яких звернемо увагу на: Цивільний, Господарський, Податковий, Кримінальний, Повітряний, Морський, Про працю, укази Президента України, постанови ВР України, нормативні акти місцевих органів влади та підприємств. Як свідчить проведений аналіз, основними недоліками чинного нормативно-правового поля системи економічної безпеки підприємства з'являються нечіткість, неповнота, нестабільність та колізії норм чинного законодавства, неузгодженість.

Що стосується національного законодавства в сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, то даний процес регламентується, зокрема, Законами України про: «Національну безпеку України», «Про запобігання корупції», «Про банки і банківську діяльність», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Так, відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку» національна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якою забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [4].

В свою чергу, неможна не зосередити увагу на розрахунку рівня економічної безпеки, затвердженого Міністерством економічного розвитку і торгівлі в Україні. Так, відповідно до положень пункту 5 Методичних рекомендацій, економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

В свою чергу, фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для економічного розвитку країни та забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни і яка включає в себе банківську, боргову, небанківську фінансову, бюджетну, валютну та грошово-кредитну рівні безпеки.

Відповідно до пункту 31 методики – інтегральний індикатор економічної безпеки України (I) в цілому розраховується за такою формулою:

$$I = \sum_m dmIm$$

де dm – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску показника / субіндекса m -ї сфери економічної безпеки в інтегральний індекс економічної безпеки України;

Im – агрегований показник/субіндекс m -ї сфери безпеки, де $m = (1, 2, 3 \dots 9)$ [7].

Саме наявність таких методик, які допомагають дослідити сучасний стан економічного розвитку як на макроекономічному середовищі всієї держави, так і у межах мікроекономічного масштабу певного локального підприємства, свідчать про впевнене крокування

держави до дотримання принципу Верховенства Права, плекання однієї з основних економічних цінностей – економічної корисності, а також утворення громадянського суспільства.

Основні загрози правовому забезпеченню економічної безпеки становлять: низький рівень правосвідомості населення, в тому числі, суб'єктів господарювання, який призводить до вчинення правопорушень з причини відсутності обізнаності. З вищезазначеної причини виникає наступна теза з приводу незахищеності інтересів суб'єктів господарювання у зв'язку із некоректним складанням договірної документації із контрагентом, що призводить до зовнішніх загроз фінансово-економічної безпеки підприємства. Зміна положень нормативно-правових актів, що регулюють питання власності, відсутність сталої практики регулювання спорів, що виникають з питань фінансово-економічної безпеки і, як наслідок, відсутність формування певної юридичної практики з вищезазначених питань, що також ускладнює нормотворчу роботу.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Нормативно-правове забезпечення системи економічної безпеки є визначальним у формуванні його напрямків, форм та способів організації. Водночас відсутність регламенту необхідних нормативно-правових норм або їх повна відсутність поряд із зростанням сучасних викликів та деструктивних загроз потребує постійної адаптації та реформування, які можливі за вдосконаленням відповідного нормативно-правового забезпечення та жорсткого контролю за дотриманням законодавчих норм. У Законі України «Про національну безпеку України» загроз національній безпеці України, у економічній сфері зокрема, окреслені серед інших у нормативно-правовому забезпеченні: ослаблення державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової політики держави, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам, переваження у діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними.

Не зважаючи на ряд законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють питання забезпечення фінансово-економічної безпеки на макроекономічному рівні, спеціальний закон, який буде регламентувати саме засади здійснення фінансово-економічної безпеки на мікроекономічному рівні – відсутній, що зумовлює доцільність розроблення законопроекту із визначенням понять забезпечення фінансово-економічної безпеки на мікроекономічному рівні. Також, не регламентовано діяльність центрального органу виконавчої влади щодо здійснення контролю фінансово-економічної безпеки.

Разом з тим, 28.01.2021 р. прийнято Проект Закону № 3087-д про Бюро економічної безпеки України, яким визначено правові основи організації та діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки в Україні.

Таким чином, звернемо увагу на динамічний розвиток соціальних відносин у сфері фінансово-економічної безпеки і наголосимо на актуальності дослідження даних відносин, які розвиваються зі швидким темпом і потребують подальшого нормативно-правового регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. Київ, 2008. 48 с. Бібліогр.: С. 43–46.
3. Павлова Г. Є. та ін. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки : навчальний посібник. Дніпро : Акцент ПП, 2018. 560 с.
4. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки. / Упоряд. : О. М. Кубецька, Я. С. Палешко, Д. Б. Санакоєв. О.В. Неклеса. Дніпро : ДДУВС, 2019. 312 с.
5. Маляренко Т. А. Економічна безпека : навчально-методичний посібник. Донецьк : ДонДУУ, 2009. 129 с.
6. Шевченко Л. С., Гриценко О. А., Макуха С. М. та ін. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків : Право, 2009. 312 с.
7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

REFERENCES

1. (1996) Konstytucija Ukrajinjy: Zakon Ukrajinjy vid 28 chervnja 1996 r. № 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrajinjy. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*.
2. Vlasjuk, O. S. (2008), *Teorija i praktyka ekonomichnoji bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku*, Kyiv, Ukraine.
3. Pavlova, Gh. Je. ta in. (2018), *Kompleksne zabezpechnnja finansovo-ekonomichnoji bezpeky: navchaljnij posibnyk*, Dnipro, Ukraine.
4. Kubecjka, O. M., Paleshko, Ja. S., Sanakojev, D. B. and Neklesa, O. V. (2019), *Zbirnyk aktiv normatyvno-pravovogho reghuljuvannja finansovo-ekonomichnoji bezpeky*, Dnipro, Ukraine.
5. Maljarenko, T. A. (2009), *Ekonomichna bezpeka: navchaljno-metodychnyj posibnyk*, Donetsk, Ukraine.
6. Shevchenko, L. S. (2009), *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnistj ta naprjamy formuvannja: monohrafija*, Kharkiv, Ukraine.
7. *Metodychni rekomendaciji shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrajinjy: Nakaz Ministerstva ekonomichnogho rozvytku i torghivli Ukrajinjy vid 29 zhovtnja 2013 roku № 1277*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

Стаття надійшла до редакції 12 січня 2021 р.